

אוניברסיטת בר-אילן

ייצוגי אימהות את ילדיהן הצעירים עם קשיים בעיבוד חושי: הקשר בין דרגת הקושי בעיבוד חושי, היבטים של הייצוג הפנימי של האם ותפקוד הילד.

גבריאלה ויזרה סייפר

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך
בבית הספר לחינוך של אוניברסיטת בר אילן

תקציר

מחקר זה עוסק בקשר שבין הפרופיל החושי של הילד, לבין הייצוג הפנימי של אימהות את ילדיהן, בקרב ילדים בגילי 3-4 המראים סימני קושי בעיבוד חושי ותפקוד מותאם לסביבה. עיבוד חושי הינו תהליך קליטה, זיהוי ואינטגרציה של מידע חושי, ארגון המידע והפקת תגובה התנהגותית מסתגלת בהתאם לפרשנות שניתנה למידע הנקלט. זהו תהליך דינמי משתנה, המתפתח כבר מגיל לידה, המאפשר תפקוד יעיל בסביבה. ליקוי בעיבוד החושי, משמעו, קושי בקליטת הגירויים החושיים, בעיבודם ובהפקת תגובה מסתגלת המותאמת לגירוי. ילדים בגילים צעירים עם קושי בעיבוד חושי עלולים לחוות קושי בתחומי התפקוד השונים כגון: מיומנויות חברתיות, קשב, יכולות ניהוליות ועוד, ובהתאם לכך לגלות התנהגויות נוקשות ולא מסתגלות. ילדים אלה יתוארו לעיתים קרובות כבעלי מזג קשה, משום שהתגובות למידע שנקלט, אינן מותאמות מבחינת התדירות, הצורה והעוצמה ויזדקקו לסיוע חיצוני לצורך וויסות באופן רגיש ומותאם, לאורך זמן.

הצורך בסיוע חיצוני מתמשך, עלול להשפיע על ההורות ועל המסוגלות ההורית, שכן, אימהות לילדים עם קושי בעיבוד חושי עשויות להרגיש, לעיתים קרובות, אשמה או תחושת כישלון, כתוצאה מהתנהגות הילד. בעקבות תחושות מורכבות אלו, יתכן כי האימהות יגיבו בצורה ביקורתית ולא מותאמת כלפי הילד. אתגרים הוריים אלו, עשויים להשפיע באופן משמעותי על תפקוד הילד והמשפחה. כיוון שילדים עם מזג קשה, מושפעים בצורה חסרת פרופורציה מההורות ומאיכות הטיפול.

המושג ייצוג פנימי הוצג במקור על ידי Bowlby (1969), בכדי לתאר את תהליך אחסון החוויות והאינטראקציות מחיי היומיום של הילד עם ההורה. ייצוג פנימי, משמש כקו מנחה להתנהגויות וצפיות במערכת היחסים. ייצוגים הוריים הינם מבנים קוגניטיביים-מורכבים, המכוונים את פרשנות ותגובות האם-הרגשיות, הקוגניטיביות והתנהגותיות-לאותות של ילדיה. ילדים עם קושי בעיבוד חושי בשילוב מזג קשה, מאתגרים את היכולת של האם להגיב לילדם באופן מותאם ומרגיע, מה שבהמשך עשוי להשפיע בצורה שלילית על הייצוג הפנימי. ביטויי ההתנהגות והקשיים השונים המוזכרים לעיל, משפיעים באופן ישיר ומשמעותי על הילד ועל סביבתו הקרובה במגוון הקשרים. קשיים אלו עלולים לבוא לידי ביטוי כקושי בניהול מערכות יחסים עם אדם קרוב, קושי ביכולות ההסתגלות והתפקוד, או בקושי מהותי בשכלול יכולות קיימות וברכישת מיומנויות חדשות.

מחקר זה, אפוא, בודק את הקשרים השונים בין הפרופיל החושי של הילד, לבין ייצוג פנימי של האם את ילדה מחד, ותפקוד הילד מאידך. לאור הנאמר לעיל, מטרת המחקר הנוכחי, היא לבדוק קשרים בין רמת הקושי של הפרופיל החושי של הילד, לבין הייצוג הפנימי של האם את הילד. בנוסף, המחקר מבקש לבחון את הקשר בין מדדים של פרופיל הילדים והיבטים שונים של ייצוגי האימהות לבין רמת התפקוד של הילד בתחומי תפקוד שונים.

במחקר השתתפו 60 אימהות וילדיהן בגילאים 2-4. הפרופיל החושי של הילד נקבע על פי שאלון פרופיל חושי שמולא על ידי האימהות. הייצוג הפנימי של האם את ילדה, הוערך על ידי הליך בשם מצאי ייצוג אובייקט (ORI); Object Representation Inventory, אשר תוכנן על ידי Blatt ועמיתיו (Blatt, 1992), הותאם עבור מחקר זה לצורך הערכת הייצוג הפנימי של האם את ילדה. רמת תפקוד הילד, נמדדה על ידי שאלון ABAS II.

בהתאם להשערות המחקר, ממצאי המחקר העידו כי קיים קשר בין הפרופיל החושי של הילד לבין מדדי הייצוג הפנימי, כמו כן, נמצא כי ככל שמדדי הפרופיל החושי גבוהים יותר, כך מדדי הייצוג הפנימי של האם, הקשורים במאפייני הילד, נמוכים יותר. לעומת זאת, ככל שמדדי הפרופיל החושי של הילד גבוהים יותר, כך מידת האמביוולנטיות, הקשורה להיבטים של האם בייצוג הפנימי, גבוהים יותר. עוד נמצא, כי ככל שמדדי הייצוג הפנימי המאפיינים את הילד גבוהים יותר, כך מדד התפקוד גבוה יותר, בעוד שכלל שמידת האמביוולנטיות גבוה יותר, מדד התפקוד נמוך יותר. יתרה מזאת, על פי ממצאי מחקר זה, הייצוג פנימי של האם את הילד הוא משתנה מתווך, לקשר בין קשיים בעיבוד החושי אצל הילד לבין רמת התפקוד של הילד.

מפאת מדגם קטן יחסית ואחוז גבוה של אימהות בעלות השכלה אקדמאית, עולה מן השטח הצורך להרחיב את גודל המדגם ולרתום למחקר נבדקות מרקעים מגוונים וכן מאזורים שונים ברחבי הארץ. יש צורך להמשיך ולחקור את קשר בין הייצוג הפנימי של האם את ילדה לבין היבטים התפתחותיים נוספים.